

geleid en verzetsliederen schreef. Zij maakte ook muurschilderingen in Haagse huizen die inmiddels zijn verdwenen maar gelukkig wel in kleur gefotografeerd. Meine Henk Klijnsma analyseert het rechts-autoritaire sterk Verbond van Nationaal Herstel uit het interbellum dat ‘in hoge mate een Haags fenomeen’ was, mede met behulp van gelukkigerwijs bewaard gebleven stembusuitslagen van de raadsverkiezingen van 1935. Dit als voorpublicatie van zijn inmiddels verschenen *Deftig rechts in het gedrang*. Ronald Prud’homme van Reine laat zien dat de zeeheldenpostzegels uit de Tweede Wereldoorlog die de koninginnenzegels moesten vervangen geen daad van collaboratie zijn geweest zoals verondersteld maar juist van verzet, waaraan zelfs joodse kunstenaars meewerkten. Otto Sinke vraagt zich af wat de door koningin Wilhelmina beoogde ‘vernieuwing’ na de oorlog betekende voor de samenstelling van haar hofhouding. De meest recente bijdrage, van Herman Rosenberg, reconstrueert de lange tijd in geheimzinnigheid gehulde aanslag van de *Rote Armee Fraktion* (RAF) in de Haagse Trompstraat in 1977, terwijl dit RAF-commando intussen de ontvoerde Duitse werkgeversvoorzitter Hanns-Martin Schleyer elders in Den Haag gevangen hield. Gewone agenten moesten het toen opnemen tegen zwaarbewapende terroristen, soms met dodelijk gevolg.

Het gemeenschappelijke thema van deze bundel van vier eeuwen oorlog, conflict en protest is een vlag die vele ladingen moet dekken. Gemeenschappelijk zijn behalve de Haagse invalshoek vooral de kwaliteit van de afzonderlijke bijdragen en het vaak originele perspectief. Daarmee is deze bundel een representatieve productie van dit venerabele Haagse gezelschap. Hoe venerabel bewijst ook de afgedrukte lijst van alle leden sinds 1899.

Niek van Sas, Universiteit van Amsterdam

Wouter Linmans, *Revolutiekoorts. Onrust en oproer in November 1918* (Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep, 2024). 295 pp.
ISBN 9789025313555.

DOI: <https://doi.org/10.52024/wdoxrd72>

“Vind je de stemming niet geweldig? Ze halen nu Domela Nieuwenhuis en als die komt, zal je wat beleven – je moet eens goed opletten wat er dan gaat gebeuren!” Aan het woord is een deelnemer van een bijeenkomst in de Amsterdamse Diamantbeurs op 13 november 1918.

Terwijl arbeiders buiten al in lantaarnpalen hingen en klinkers uit de straten haalden ter voorbereiding op een confrontatie met het gezag, was de revolutionaire sfeer binnen niet minder. Ferdinand Domela Nieuwenhuis werd even later inderdaad op het podium gezet, samen met David Wijnkoop. Ze riepen op tot de vorming van een “Federatieve Socialistische Republiek”, en de vorming van revolutionaire arbeiders- en soldatenraden. Nadat ook John William Kruyt en Henriëtte Roland Holst de bijeengekomen arbeiders hadden toegesproken, ontspon zich een belangrijk maar goeddeels vergeten revolutionair moment in de Nederlandse geschiedenis. Een grote demonstratie van enkele duizenden deelnemers zette zich in gang, en trok al snel langs de cavaleriekazerne in de Sarphatistraat in de hoop dat het leger zich aan zou sluiten bij de revolutionaire beweging. Dat gebeurde niet – de avond mondde uit in een schietpartij waarbij doden en gewonden vielen, en die de revolutionaire aspiraties in Amsterdam effectief de kop in drukte. In *Revolutiekoorts* reconstrueert Wouter Linmans die spannende uren in de hoofdstad. Waar de bekende ‘vergissing’ van Troelstra vooral een parlementaire aangelegenheid zou blijven, vond hier een daadwerkelijk revolutionair oproer plaats. Linmans onderzoekt in dit boek wie de deelnemers waren aan deze opstand, wat hen dreef, en wat er nu precies gebeurde die 13e november in Amsterdam.

Met dit boek stelt Linmans zich in de traditie van historici als George Rudé en Dennis Bos, waarbij niet ‘de massa’ of ‘het volk’ als homogene groep wordt gepresenteerd, maar waarbij juist aandacht is voor de grote verscheidenheid aan revolutionairen en opstandelingen. Dit perspectief maakt *Revolutiekoorts* inderdaad tot een zeer rijke en interessante aanvulling op de reeds bestaande geschiedschrijving van de Nederlandse Novembermaand. Hoewel revolutionaire leiders als Wijnkoop, Roland Holst, Kruyt en Domela Nieuwenhuis ook worden besproken, gaat de aandacht in de centrale hoofdstukken juist uit naar de ervaringen en verwachtingen van onbekende Amsterdammers die betrokken waren bij het oproer. Op basis van politieverlagen en geregistreerde ziekenhuisopnames is Linmans in staat om een aardige dwarsdoorsnede op te tekenen van de demonstratiestoet die door Amsterdam trok. We lezen over gezinnen (vader en kinderen Kaarls, vader en kind Hippe), over betrokkenen uit christen-socialistische, sociaaldemocratische, communistische en anarchistische nesten, over ervaren activisten en mensen die voor het eerst deelnamen aan een demonstratie. Dit biedt een mooi beeld van de pluriforme samenstelling van de revolutionaire beweging begin twintigste eeuw.

Toch wordt het hoofdstuk, met een lange lijst gewonde en overleden personages, wat langdradig. Linmans is weliswaar in staat om de levensloop van veel betrokkenen te reconstrueren, en soms te raken aan hun beweegredenen om bij de revolutiepoging aanwezig te zijn, maar tot een echte analyse van ideeën en denkbeelden komt het in de hoofdstukken niet. In tegenstelling tot de traditie waarbinnen de auteur zichzelf plaatst, slaagt hij er niet in om toe te treden tot de ideeënwereld van zijn actoren. In het eerste hoofdstuk, waarin de Amsterdamse geschiedenis van oproeren en verzet wordt geschetst, worden demonstranten weggezet als “opgeschoten jongens” die op de vuist gaan met de ordedienst (p.33), en ook de Commune van Parijs, de Russische en Duitse revolutie worden vooral getypeerd als gewelddadige, bloedige aangelegenheden, terwijl deze traditie in de ogen van veel deelnemers ongetwijfeld ook ideologisch veel meer was dan dat. Bovendien blijft Linmans vaak opvallend dicht bij de lezing van de autoriteiten. De politie voelde zich bijvoorbeeld “genooddaakt om met scherp te schieten” (p. 33), wat niet kritisch wordt bevraagd. En in hoofdstuk 5 komt de schuldvraag op tafel, waarbij de aandacht uitgaat naar de legitimering van Henriëtte Roland Holst voor haar handelen op 13 November 1918, terwijl de daadwerkelijke schutters in de kazerne buiten beeld blijven. Niet alleen doet dit weinig recht aan de beweegredenen van de betrokkenen, maar het is ook een gemiste kans om de gebeurtenissen van die dag vanuit een gelaagder perspectief te bekijken. In het laatste hoofdstuk worden de deelnemers aan de demonstratie uiteindelijk weggezet als “eigenzinnige en onconventionele karakters – ruziemakers en doordrammers, bevlogen en gepassioneerd, maar soms ook onbezonnen of ronduit heetgebakerd” (p. 242). Door de deelnemers hier vrij categorisch af te schilderen als irrationeel, raar of abnormaal ondergraft Linmans deels het belangrijke werk dat hij in de eerdere hoofdstukken verricht.

Het boek wil “reliëf” aanbrengen bij het eenzijdige verhaal van Troelstra’s mislukte revolutiepoging, en hoewel dit reliëf nog sterker had gekund, geven de personages in dit boek kleur aan de noodlottige gebeurtenissen voor de cavaleriekazerne in de Sarphatistraat. Linmans’ benadering van de geschiedschrijving, al mag het soms wat kritisch-inlevender, verdient waardering en erkenning.

Gaard Kets, Radboud Universiteit Nijmegen